

Oulun yliopisto
Giellagas-instituutti
Saamelainen kulttuuri

Anna-Liisa Väyrynen
anna-liisa.vayrynen@oulu.fi

Allasevakkojen selviytyminen uusilla asuinalueilla

Tarkastelen esitelmässäni elämäkerta-aineiston pohjalta Pohjois-Sodankylässä sijaitsevan Lokan tekoaltaan alle jääneiden kylien historiaa, muuton tuomia elämänvalintoja ja aikaa muuton jälkeen uudessa kotipaikassa. Viidestä altaan alle jääneestä kylästä tutkimuskohteina ovat kahden naapurikylän, Kurujärven ja Mutenian, asukkaat. Kylät sijaitsivat 10 kilometrin etäisyydellä toisistaan. Kurujärvi oli täysin saamelainen ja Mutenia suomalainen kylä.

Lokan tekoallasta alettiin rakentaa 1960–70-lukujen taitekohdassa energian tuotannon turvaamiseksi. Alustavia suunnitelmia altaan rakentamiseksi oli tehty 1940-luvulla, mutta varsinaiset suunnittelutyöt alkoivat 1950-luvun puolivälissä. Lopullinen suunnitelma oli valmis 1966. Vesivoiman rakentaminen uskottiin Kemijoki Osakeyhtiölle, uudelle valtioenemmistöiselle yhtiölle. Suunnitelman mukaan Lokan tekoallas sijaitsisi Sodankylän pohjoisosassa, laajan aapasuoalueen, Posoaavan keskellä, missä sijaitsivat myös altaan alle jääneet kylät.

Allasalueen asukkailla ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa allasta koskeviin suunnitelmiin ja tiedottaminenkin oli vähäistä. Prosessin seurauksena alueen asukkaat joutuivat muuttamaan kylästään muualle.

Muutto entisestä kodista uuteen asuinpaikkaan vaati sopeutumista. Muutokseen mukautuminen vaati eripituisen ajan riippuen siitä vaihtuiko asuinpaikan lisäksi elinkeino. Perinteisen, pitkään samanmuotoisena jatkuneen toimeentulomuodon, poronhoidon ja karjatalouden, jatkuvuus loi turvallisuuden tunnetta ja uskoa tulevaisuuteen, vaikka tiedossa olikin molempiin elinkeinoihin suuria muutoksia.

Allasevakoille osoitetut tilat eivät vastanneet maisemaltaan juuri ollenkaan entistä. Tiloja ei ollut mahdollista saada veden läheltä. Veden varrella asuneille ihmisille muutto kuivalle kankaalle oli ehkä maisemallisesti kaikista suurin muutos, eikä siihen vielääkään ole kunnolla mukauduttu. Lisäksi muuton ehdottomuus, se ettei itse saanut päättää muuttoaikatauluista haittasi sopeutumista uuteen asuinkylään. Veden alle jääneissä kylissä, ei pääse enää käymään. Omiin maihin, joiden omistus on siirtynyt sukupolvelta toiselle, muodostuu vahva tunneside.

Fyysinen paikan todellisuus rakentuu merkityksistä ja niiden tulkinnoista, joiden kautta yksittäiset ihmiset ovat sitoutuneet arkeensa. Sijoittumisella omaan asuinympäristöön on pitkäaikaisia vaikutuksia yksittäiseen ihmiseen ja vielä hänen lapsiinsa ja lastenlapsiinsa. Sopeutuja kertoo oman tarinansa oman aikansa historiaan.¹ Paikkatunne muodostuu jokaiselle yksilölle oman henkilöhistorian kautta, mutta siihen vaikuttaa myös yhteisöllinen ulottuvuus. Siinä tuntee kuuluvansa johonkin paikkaan. Kun muutto ei ole omaehtoista, on omien juurien tiedostaminen entiseen kotikylään voimakasta.²

¹ Alasuutari Pertti 1999, 60; Granö Päivi, Suominen Jaakko & Tuomi-Nikula Outi 2004, 9 -10.

² Hyvärinen Maunu 2004: 62 – 63.